

Др Жељко Фајфрић
адвокат у Шиду

МИТ И ПРАВО*

У својој основи мит је прича о природи света и ствари, о значењу појава и њиховом искону и смислу, о почецима и смеровима кретања, којом се омогућује преношење и даље развијање осмишљеног опажања света прилагођеног специфичним људским потребама и сврхама. Њихова првобитна намена је била, не у томе да буду испразне измишљотине већ једно целовито схватање света и то на највишем могућем нивоу.

Чињеница да мит никада није био ограничен научним тражењем истине јесте управо оно што му је у потпуности давало слободу и могућност да се бави проблемима и човека и проблемима из области природе, не правећи између њих никакву разлику. Једноставно, човек је себе посматрао само као део друштва, а само друштво је у потпуности уклопљено у природу. Како је друштво у потпуности уклопљено у природу, то између природе и човека није било никакве разлике. Зато су све природне појаве оцењиване појмовима људских доживљаја. „Свети се њред њримитивним човеком не ѡјављује ни као бeживотан ни као ѡразан нећо као ѡрејун живоћиа, а живоћиа има индивидуалноћии, у човеку, живоћиињи и биљци и у свакој ѡјави с којам се суочава човек — ѡрому, најлој сенци, језивом и нејознајном ѡројланку у шуми, камену о који се с болом сјоћиа-као на неком ловачком ѡоћхвајћу”.¹

То је од мита створило један сасвим специфичан начин на који се опажају појаве у свету, односно створило је једну аутономну културну (симболичку) форму коју није могуће једноставно свести

* Рад примљен: 17. II 1995.

¹ Франкфорт—Вилсон—Јакобсен: *Од мита до филозофије*, Београд, 1967, стр. 12.

на уобичајене категорије и методе рационалног и логичког мишљења и разумевања појава.² Мит се причао без икакве обавезе да се упушта у анализе или закључке који би имали карактер научних.³ Ипак, и поред свега он није имао задатак да забавља слушаоца јер је ретко када био забаван. Он је описивао догађаје који су били веома често везани за сам људски опстанак и стога га је требало схватити крајње озбиљно. Он је био стварност практичног живота,

Оријенталне деспотије (Вавилонија, Месопотамија, Египат) јесу добар пример како се мит може драматизовати и како се замишљени хијерархијски распоред снага у природи може пренети и на друштво. Много тога у држави је било организовано у складу са постојећим митовима, а томе није могло избећи ни право. Не треба мислити да је право тиме нешто губило, напротив, његова снага и поштовање (права) било је неизмерно помогнуто ауторитетом митских веровања. Митови о загробном животу су веома ефикасно (у време Старе државе) штитили гробнице египатских владара од пљачкаша и то помоћу веома једноставних натписа: „*Ко се на било који начин о ово ојреши, нека га најадне крокодил у води, а змија на земљи. И неће имати иојребној обреда. Судиће му сам бој*”.⁴

У Египту се фараон сматрао сином бога Ра, који је као врховни бог, управљање земљом поверавао своме сину, фараону.⁵ Египат се сматрао ћерком бога Ра и тиме што је фараон добијао Египат на управу (ћерку бога Ра) то је тиме симболично остваривано спаривање фараона и земље Египта. Као што се муж мора предано бринуту о својој супрузи тако је и фараон имао дужност да се стара о добробити Египта. Управо из тога се црпи фараонов ауторитет, као и његова сопственост и одговорност за добро стање у земљи. Њему је дозвољено да, уколико не може другачије да управља, користи и силу. Како је фараон син врховнога бога (Ра) то његово знање и умешност су изван моћи знања и разумевања обичног човека па се зато каже: „*Његово величанство зна шта ће бити. Ничега нема што он не би знао. Он је у свему Тош (бој мудрости), нема ствари*

² Ову особину мита посебно наглашава Е. Касирер, додајући да управо стога мит и не тежи узрочном објашњавању, већ само жели да укаже на нека физиономска обележја ствари и односа, али увек сугеришући одговарајуће обрасце ставова и понашања. „Мит не можемо свести на становите фиксирани статичне елементе, него морамо тежити да га схватимо у његовом унутрашњем животу, у његовој покретности и гипкости, у његовом динамичком принципу”. Е. Касирер: *Оглед о човеку, Увод у филозофију људске културе*, Загреб, 1978, стр. 105 и даље.

³ „Свакако, митологија нема своју реалност изван свести.” Е. Касирер: *Филозофија симболичких облика*, Нови Сад, 1985, стр. 19.

⁴ Но, то је трајало само до владавине Рамзеса II од када је почела масовна пљачка гробница. Тек тада је реаговала и држава покушавајући да репресијом томе стане на пут. О томе код Риеге Monet: *Египат у доба Рамзеса*, Загреб, 1978, стр. 246 и даље.

⁵ Ево како се Рамзес III обраћа боговима: „Ја сам ваш син којег сте рукама створили. Поставили сте ме да будем краљ Живот, Здравље, Снага на цијелој земљи. За мене сте учинили савршеност на овоме свијету”.

коју он не би разумео”⁶. Са ауторитетом је била повезана и Правда (као особина) која је заједно са фараоном седала на престо. Као знак тога краљ је сваки дан морао да симболично опслужује правду тиме што ће приносити мали хијероглиф богиње Маат (богиња истине).⁷

У Месопотамији се сматрало да је добра само она држава која је саграђена на покорности, односно на ономе што бисмо ми назвали неоспорним прихватањем ауторитета. Почев од породице преко државе и друштва, ауторитети су били свуд. Увек постоји неко ко може да тражи апсолутну послушност. Оно што је интересантно јесте то да такви ауторитети никада не греше, а што потврђује и пословица да „Краљева реч је права реч, његова изјава, као ни божја, не може се преиначити”. Човек је створен само зато да буде роб богова. Владар је сматрао да његова ауторитарна моћ потиче од бога Енлила. Зато он (владар) своју моћ и право да кажњава црпи из тога што бог Енлил у себи садржи „моћ насиља, принуде. Ко се проишви, ућењава се и бајина док се не љокори”.⁸ То је основни разлог зашто се владар увек трудио да се идентификује са овим богом, па је тако поступио и Хамураби тиме што се у уводном делу свога законика позивао на митски ауторитет бога Енлила.⁹ Владао је мит да је власт увек у праву. Хамурабијев законик је исто тако користио мит да је река бог и да као таква „она судјелује у дијелењу правде, те има својство да разликује невини од кривца. Помоћу ње врци се оно што се назива у средњем вијеку судом божјим; оштуженој се баца у ријеку; ако исцјлива, смањра ја се невиним, ако љошоне, пролацава се кривим”.¹⁰

Појава Јевреја донела је нешто сасвим ново. Њихов бог, Јахве, створио је постојећи друштвени поредак. Међутим, иако од бога, тај поредак нема ореол сврости, нема скоро никакву вредност у односу на Бога. Осим тога, ниједна природна појава или деловање човека не представљају ништа када се упореде са Богом који је апсолут. Како се у Псалму XIX наводи: „Небеса казују славу Божју, и дјела руку његовијех љаси свод небески. Дан дану доказује, и ноћ ноћи јавља. Нема језика, ништа има љовора, љдје се не би чуо љас њихов”.¹¹ У односу на божју вољу човек је сасвим безвредан, а изабрани народ нема скоро никаквих привилегија него чак трпи жестоке казне. Ипак, ни јеврејска историја није лишена мита, а за нас је свакако најинтересантнији мит о десет божјих заповести. Правне одредбе су разбацане по библијским књигама,¹² а биле су подржане митом о

⁶ Франкфорт—Вилсон—Јакобсен: *Од мита до филозофије*, Београд, стр. 93/94.

⁷ Овај ритуал је детаљно описан код Р. Монет: *Етијат у доба Рамзеса*, Загреб 1979, стр. 266 и даље.

⁸ Jacobsen: *Primitive Democracy in Ancient Mesopotamia*, у JNES, II, стр. 143.

⁹ Види у Ч. Марковић: *Законик Хамурабијев*, Београд, 1925, где у уводном делу Хамураби сина бога Енлила, који се звао Сина, назива својим оцем.

¹⁰ Georges Contenau: *Бабилон и Асирија*, Загреб, 1978, стр. 223.

¹¹ *Сћари завети*, Псалми Давидови, XIX, 1, 2, 3.

¹² Има их у *Друјој књизи Мојсијевој* („Излазак”) где је чувено начело: Око за око, зуб за зуб, руку за руку, ногу за ногу (21. глава, 14), *Трејој књизи Мојсијевој* („Левитска”), *Петјој књизи Мојсијевој* („Закони поновљени”), итд.

томе да су створене директно вољом божјом. „*Нећо моје законе вршиће и моје уредбе држиће живећи по њима. Ја сам Госјод Бој вац. Држиће уредбе моје и законе моје; ко их врши, жив ће бићи кроз њих. Ја сам Госјод*“.¹³ Њихово кршење, значило је директно супротстављање Божјој вољи.

Античка Грчка је имала доста заједничких веровања са истоком, што се нарочито види кроз Хомера и Хесиода (*Теојонија*). Но, већ Хесиод даје клицу побуне против митских схватања. Док је у источним деспотијама било могуће бавити се боговима само члановима постојеће хијерархије, дотле је Хесиод био пастир. Талес је био инжењер (помало и државник), Анаксимандар цртач мапа. Они нису били свештеници и проучавали су свет богова својом сопственом жељом. Стварање света нису проучавали у оквирима мита, већ своја размишљања о постању уводе у интелектуалну сферу. Стварају се теорије које могу да доживе критичку оцену. Док је првобитни мит захтевао да га верници као таквог прихвате, ове теорије су подложне критици. За Талеса основа свега је била вода (тзв. прво начело),¹⁴ за Анаксимена је то био ваздух, за Анаксимандра је то *алејров* (као нешто бесконачно и неизмерно),¹⁵ док је Хераклит тврдио да је то ватра.¹⁶ Тиме се почео развијати појам *лојоса* (ум), односно почело се размишљати о општем поретку ствари, његовим законитостима, узроцима и последицама, итд. Хераклит сасвим отворено каже: „*Мудрости је једина ствар. Ваља знаћи мисао која свим стварима ујравља јомоћу свих ствари*“.¹⁷ Ипак, први који је сасвим отворено критиковао мит и осудио га био је Ксенофан, оснивач Елејске школе.¹⁸ Тим путем је наставио и Аристотел који тврди „*како је ум најбожанскија од јојавнина*“.¹⁹ Платон није наклоњен митолошком објашњењу света, али у начелу нема ништа против њих те стога сматра „*да најпре морамо надзираћи митотворце, и да треба одвојити оно што су добро срочили, а што нису — одбацити*“.²⁰

¹³ *Трећа књига Мојсијева*, Глава 18, 4, 5.

¹⁴ „Међутим, сви не држе исто што се тиче множине и врсте тога почела, него Талес (зачетник такве филозофије) каже како је то вода (због чега је и изјављивао да земља плућа на води)...“ Аристотел: *Метифизика*, Загреб, 1988, стр. 10/11.

¹⁵ Његово објашњење настанка има веома мало везе са религијом, а још мање с митом и блиско је неким савременим гледањима: „Потом се око ваздуха који опкољава Земљу образовала једна ватрена сфера..., а када се та сфера распрсла..., тада су постали Сунце, Месец и звезде“, наведено по: Хегел: *Историја филозофије I*, Београд, 1970, стр. 156.

¹⁶ „Свет овај, исти за све, није створио ниједан бог и ниједан човек, него је увек био и јесте и биће ватра вечно жива, која се с мером пали и мером гаси“, узето из Б. Бошњак: *Грчка филозофија*, Загреб, стр. 171.

¹⁷ Види у Франкфорт—Вилсон—Јакобсен: *Од мита до филозофије*, Београд, 1967, стр. 277.

¹⁸ „Све су Хомер и Хесиод боговима подметнули што је код људи брука и срамота; крађу, прељубу и обострану превару“, узето из: Срејовић—Кузмановић: *Речник грчке и римске митологије*, Београд, 1979, стр. IX.

¹⁹ Аристотел: *Метифизика*, Загреб 1988, стр. 313.

²⁰ Платон: *Држава*, Београд 1976, стр. 57.

Но, све ово не треба схватити апсолутно. Иако су у многим стварима били рационални, гледајући у целини, Грци су ипак били наклоњени митовима и осећајем за свето. Филозофи који су то одбијали били су ретки, а зна се да су такви умови као што су Перикле и Тукидид и те како учествовали у традиционалним верским обредима. С друге стране, Грцима није било страном да својим филозофима суде за безбожништво па су стога Анаксагора из Клазомене (Периклов учитељ), Протагора из Абдере, Дијагора с острва Меле, драмски писци Есхил, Еурипид били суђени. Најпознатије суђење је оно из 399. године п. н. е. када се судило Сократу због оптужбе да „*квари омладину, и што не верује у бојове у које верује држава неће у друга нова бића демонска*”²¹ и које је завршило тако да је Сократ морао испити отров.

Оптерећеност митом се види кроз објашњење настанка Спартанског устава (884. г. п. н. е.), односно права које је владало у овој грчкој државици. Кроз овај Устав је детаљно нормирано скоро целокупно понашање у Спарти, а оно што је посебно битно јесте то да Ликургу није записивао законе. Као објашњење за то наведено је то да је сматрао „*ако су главна и најважнија начела за добробити и срећу државе чврсто усађена у навике и одиој грађана, да она остојају, постојана и стална јер имају јаче јамство неће што је присила у вољном одредењу што је младима уједљује одиој који обавља функцију законодавца код свакога од њих*”.²² Да би се учврстио Устав установљен је и мит о његовој непроменљивости. Спартанци су обећали да неће мењати Устав док се он не врати из пророчишта у Делфима, а када је Ликургу „*бог одговорио да су његови закони добри и да ће град грађанима највећа слава све док буде живио по Ликурговом уставу...*”, он одлучи „*да никад не ослободи грађане њихове заклетве, неће да добровољно оконча животи...*”.²³ Тако је створен мит о непроменљивости Спартанског устава.

Систематизовани облик рационализованог мита је идеологија. Управо је идеологија, гледајући чисто историјски, требала да наследи митове у друштвима која су добијала карактер политичког. Ипак, идеологија је сложенија појава јер осим митских елемената она у себи садржи и друге (историјске, теоријске) исказе и ставове. Осим тога, митови су затворени и неприкосновени највише захваљујући томе што свој ауторитет црпе из традиције из прошлог и ванвременског доба порекла и постања. Насупрот томе идеологија је увек пристрасна али истовремено у својој бити и рационална интерпретација заједничких интереса. Своју рационалност идеологија дугује углавном томе што она не покушава да, попут митова, оправда и прописује оно што је већ утемељено. Тачније речено, идеологија је увек отворена за оспоравање, док то мит није. Међутим, кроз идеоло-

²¹ Платон: *Одбрана Сократова*, Београд 1976, стр. 51.

²² Плутарх: *Упоредни животописи*, Загреб 1988, стр. 93.

²³ Исто, стр. 105.

гију и правне прописе мит може да постане не само средство политике, већ још и више — технологија политичког владања.

У фашистичкој Италији створен је мит државе где је она (држава) постала врховно биће. Као таква држава представља јединство и синтезу свих вредности и влада над животом целокупног народа. Управо ту Мусолинијеву формулу „*све унутар државе, ништа изван државе, ништа изван државе*”²⁴ ствара од државе мит, док закони (поготову они кривични) имају једини задатак да штите такву државу.²⁵

Немачки нацисти су ишли у другом правцу правећи мит од нације и њиховог вође. Вулгаризујући идеје А. Гобиноа²⁶ они су желели да „*ушлицај има само онај ко је чистије немачке крви*” (Розенберг). У оквиру тога донети су злогласни *Нирнбершки закони* међу којима свакако предњачи *Закон о заштити немачки крви и немачке чистије* који забрањује припадницима германске расе сексуалне контакте са припадницима других раса. Посебна улога *фирера* (вође) се јасно видела кроз изјаву Геринга да су „*закон и воља фирера једно*”,²⁷ а то касније потврђује и немачки познати правник (али и ратни злочинац) Ханс Франк наводом да се у фиреру сједињује сва политичка сила немачког народа и да „*из њега произилази и све право*”²⁸ те да је то „*први њи у историји народа да љубав према фиреру постоје њојам у праву*”.²⁹

У СССР-у створен је мит Комунистичке партије која је имала апсолутни монопол на власт и стога у потпуности изједначена са државом. „*Ми смо на Конгресу комуниста донели одлуку да нација пролетерска држава доушља државни капијализам, а држава то смо ми*”.³⁰ Године 1919. донет је Кривични законик РСФСР и у њему од укупно 148 чланова чак 105 јесте посвећено заштити државе. Критеријум за одређивање казни одредио је Врховни јавни тужилац Н. В. Криленко тако што је наредио да се при изрицању казни не узимају у обзир олакшавајуће околности већ једино „*класна сврсисходност*”³¹. Сви политички процеси из 1929—31. и 1936—38. названи су „*узором социјалистичке законитости*”, а улога адвоката је сведе-

²⁴ *Opera Omnia*, Том XII, стр. 86, објављено у Фиренци 1951.

²⁵ Кривични законик је донет 1930. године (духовни отац познати фашист Алфредо Роко), а одмах након њега група фашистичких закона попут *Leggi di riforma costituzionale*, *Leggi di riforma sociale*, итд. О томе писао Н. Folweiler: *Der Staats und Wirtschaftsbau im faschistischen Italien*, Würzburg 1939.

²⁶ А. Гобино, француски гроф и дипломата, је истакао да постоји расна неједнакост међу људима и да бела раса има примат. Међу белом расом највреднији су Германи, међутим он не мисли ту на Немце већ искључиво на Англосаксонце и Скандинавце. Видети у А. Gobino: *Versuch über die Ungleichheit der Menschrasen*, Stuttgart 1939.

²⁷ Ф. Нојман: *Демократска и ауторитарна држава*, Загреб 1974, стр. 60.

²⁸ J. P. Stern: *Hitler, the führer and the people*, Glasgow 1975, стр. 122.

²⁹ Исто, стр. 123.

³⁰ Лењин: *Дела*, Том 35, стр. 183.

³¹ Н. В. Криленко: *За њиј леј (1918—1922)*, Москва 1923, стр. 79.

на на минимум.³² „Ако је икада и био сјоменути адвокат који брани оишуженог, онда се сјомињао само као кукаван и јоражен противник. Тада још нисмо били свесни колико је кайсасирофално низак сјаишус адвоката, били смо само свесни колико су они били нејошларни у широг јавносии”.³³

Gaetano Mosca је навеодио да свако друштво почива на комплексу религијских (митских) и филозофских назора и принципа који су особени за њега и помоћу којих се оправдава и објашњава постојећи тип политичке организације. Он је постојање ових принципа протумачио потребом политичких класа да оправдају своју моћ, односно власт. Управо религијски (митски) и филозофски назори су ти који њихову моћ треба да прикажу као „лоиичну и нужну консеквенцу доктрина и назора који су свима јознаиш и јрихваћени”.³⁴

Сваки политички систем у својој бити садржи одређене политичке вредности којима врши унификацију политичке заједнице. С друге стране ствара се привид да је политичка власт у функцији очувања тих основних политичких вредности. То и јесте разлог што различити политички системи од неких политичких вредности стварају табу теме о којима није дозвољено расправљати јер „свако друштво има соистивене јолишничко-културне јошеме и јшабуе, соистивене циљеве и јреишноставке које оно јшреишира као свеише и нејошвредиве. Ове вредносии су изван домета дискусије и оишуда се захишеви и жеље које ове вредносии доводе у сумњу јшецко јреображавају у јолишничке алијернаишве”.³⁵ Такве вредности постају основне водиле у оцењивању релевантности политичких одлука. Задатак идеологије јесте у томе да се тако постављене политичке вредности уздигну у традицију и у обичаје датог друштва те да се што је дуже могуће не доводе у питање. Баш захваљујући томе постиже се висок степен привржености таквим вредностима и оне нису подложне брзим променама.

На тај начин ствара се могућност да се оствари један специфичан начин посматрања политичких појава (и свих других) из кога се види само један део стварности који се вреднује са владајућом идеологијом. Захваљујући томе могуће је у једном друштву одржати за дуже време исто стање јер код људи се ствара уверење да су они ти који креирају историју и одређују своју судбину. Такву идеологију Е. Касирер назива „модерним јолишничким миштовима” (идеологије) који успевају да у попуности овладају мислима људи изнутра, а

³² Зато што се сматрало да судија и тужилац подједнако желе установити истину, адвокати као бранитељи стога нису ни потребни јер њихова улога се своди на то да заведу суд на погрешан пут. Види о томе са много детаља код А. А. Пјонтовски/В. Д. Менсагин: *Курс советској уоловној јрава*, свеска 1, Москва 1955.

³³ Dina Kamniskaya: *Final Judgement: My life as a Soviet Defence Lawyer*, London 1983, стр. 123.

³⁴ G. Mosca: *Ruling Class*, New York 1939, стр. 244 и 71.

³⁵ D. Easton: *A System Analysis of political life*, New York 1965, стр. 107.

све у жељи да буду у стању да их усмеравају и да могу да им регулишу целокупну делатност.³⁶

Све то ствара могућности за митизацију политичких ауторитета или идеологија, а право служи као њихов заштитник. Законом о употреби имена и лика Јосипа Броза Тита створено је кривично дело које има све особине *criminalis laesae majestatis*³⁷ и којим се покушао створити један мит. Додуше овај мит назван је од стране С. К. Павловића „*мрљеви мит*”, што доказује са катастрофалним рушевинама и трагичним крајем државе којом је Јосип Броз владао кроз три и по деценије.³⁸ Нажалост, то није једини пример мита будући да их је било више међу којима су свакако предњачили мит о револуцији, мит о историјској улози радничке класе, мит о непогрешивости Комунистичке партије. Све су то митови који су свој извор имали у апсолутној апологији, нерационалним мотивима и институцијама.³⁹ Већина тих митова имала је своју заштиту углавном (не и једино) кроз Главу XV КЗ СФРЈ названу „Кривична дела против основа социјалистичког самоуправног друштвеног уређења и безбедности СФРЈ”, односно кроз тзв. „политички деликт”. Право је, нажалост, послужило као средство заштите митологизације једног идеолошког политичког система. Није у питању само кривично право, чак ми се чини да су остале гране права (облигационо, породично, а нарочито привредно) у још већој мери боловале од разних митова којих се ни данас нису успеле да ослободе. Све је то резултирало „*крушим љавним системом који је подржаван идеолошким дојмама, а који је утицао иницијативу, лишио људе мотивива за рад, онемоћуио да се расположиви материјални и људски потенцијали користе...*”⁴⁰ Н. Берђајев то објашњава тиме да „*социјализам хоће да влада свим човеком, не само телом, већ и душом његовом. Он ирејендује на најинтимнију и најскровитију дубину човечје душе*”.⁴¹

Данас нема, нити је икада било, неке државе која у себи не садржи одређени мит који увек представља у својој привидној једноставности једну згуснуту драму. На неки начин митови говоре о људској судбини у оном њеном најсуштинскијем виду. Ако се један

³⁶ „Политички митови поступали су као змија која паралише своју жртву пре него што ће је напасти. Људи су постали њихове жртве без икаквог озбиљнијег отпора”. Е. Касирер: *Мити о држави*, Београд 1972, стр. 279.

³⁷ Члан 24. овог закона гласи: „Ко употреби име или предмет са ликом Јосипа Броза Тита на начин којим се нарушава његов углед и достојанство казниће се... итд.”, Сл. лист СФРЈ 51/84.

³⁸ Види у С. К. Pavlović: *Yugoslav Great Dictator Tito*, С. Hurst and Company, London 1993.

³⁹ По С. Schmitt-у, свака политичка делатност тежи неприкосновеном, а он се може легитимисати само теолошки, односно са стајалишта свемогућег трансценденталног ауторитета као теоретског израза збиљске верске односно политичке нетолеранције. Види у С. Schmitt: *Politische Theologie*, Berlin 1979, стр. 105 и даље.

⁴⁰ Види у В. Становчић: *Личности и њихови политички власци*, из Зборника *Личности и њихови политички власци*, Београд 1989, стр. 11–28.

⁴¹ Н. Берђајев: *Ново средњовековље*, Београд 1990, стр. 103.

мит превлада појави се увек други и то тако до у недоглед. Серен Киркегор је то постављао као однос између ума који сазнаје и тзв. вечних истина. Тај однос је увек парадокс јер је истина достижна само субјективно. Баш тада се појављује и мит као индивидуална потреба да се ослони на нешто што даје привид превазилажења индивидуалне коначности, односно тражи се неки виши смисао или ауторитет. То не мора бити само религијски мит, већ може идеално послужити и неки земаљски мит (веровање у непогрешивост партије, Стаљина, итд.). Према томе, тешко је за очекивати да ће се људско друштво икада отрести веровања у митове. Оно што је за нас правнике најинтересантније јесте то да се трудимо и да верујемо да ће учешће правних прописа у стварању и заштити митова бити минимално. Не треба гајити илузију да ћемо се митова икада отрести, коначно, они могу да одиграју и те како позитивну улогу. Треба ићи ка томе да сва снага митског уобличавања буде управо онаква како је Платон описује: „Неће судбина вас коцком бираћи, неће ћеће ви изабраћи судбину. Први на кога коцка падне, нека први бира животи с којим ће њо нужности заједно бити. Врлина је без господара, ко је цени имаће је више, ко је не цени имаће је мање, свако према своме. Кривица је у бирачу, бој није крив”.⁴²

---

⁴² Платон: *Држава*, Београд 1976, стр. 321.